

Adam Jan Karpiński

Wydział Nauk Społecznych, Gdańska Szkoła Wyższa

Relacje polsko-białoruskie. Aspekty społeczno-gospodarcze i badawczo-naukowe

Streszczenie

W artykule przedstawiam podejmowane przedsięwzięcia w Polsce i na Białorusi mające na celu tworzenie nowej rzeczywistości ekonomicznej po rozpadzie ZSRR oraz przeżywania w Polsce transformacji ustrojowej. Bogaty rejestr zadań znajdujemy m.in. w programie Wschodniego Kongresu Gospodarczego w Białymstoku zorganizowanego w dniach 27–28 września 2017 roku. Opisywana jest tam przyszłość branży rolno-spożywczej w Polsce Wschodniej i Białorusi; wpływ współpracy transgranicznej na rozwój Polski i Białorusi; rozwój branży. Omawiane są rolno-spożywcze specjalizacje regionu Polski Wschodniej i Białorusi. Twierdzi się, że silne przetwórstwo stymuluje rozwój rolnictwa. Wskazuje się na potrzebę innowacji w strategiach Polski, Polski Wschodniej i Białorusi. Jedna i druga strona zadaje sobie pytanie: Czy dogonimy świat? W odpowiedzi znajduje się takie hasła, jak: przedsiębiorczość, współpraca gospodarcza, otoczenie biznesu.

Słowa kluczowe: azymuty polityki zagranicznej USA; burżuazyjnienie przywódców proletariackich; rozpad ZSRR; Białoruś we współpracy z Polską; dobro wspólne zastępuje dobrem elit.

W XX wieku, szczególnie w jego II połowie USA prowadziły politykę, którą wyznaczają następujące azymuty: 1. stosowanie sankcji gospodarczych wobec krajów budujących socjalizm, surowcowych i wciąganie ich w pułapki kredytowe; 2. wywoływanie w nich kryzysów ekonomicznych poprzez wymienione sankcje i np., w Polsce pułapki kredytowe; 3. powodowanie wystąpień wzburzonej ludności wobec rządów krajów atakowanych; 4. rozwijanie ideologii antyterrorystycznej, m.in. poprzez organizowanie i sponsorowanie ruchu terrorystycznego; 5. kreowanie przewrotów polityczno-społecznych, ekonomicznych, militarnych i pokojowych przez przygotowane wcześniej u siebie kadry z jednoczesnym wykorzystywaniem piątej kolumny, idei wallenrodzmu i implantowanie tzw. idei demokracji; 6. wciąganie podporządkowanych krajów w systemy zorganizowania się wysoko rozwiniętych państw kapitalistycznych, NATO, UE; 7. poddawanie podbitych krajów neokolonialnym formom wyzysku ekonomicznego przybierających postać feudalnych metod eksploatacji (słowa pana są święte dla jego wasali); 8. tworzenie monopolarnego systemu cywilizacyjnego¹; 9. narzucanie takich elementów kultury, które upodabniają podporządkowane kraje do rzekomo wzorcowej organizacji. Zdając sobie sprawę z treści i możliwych skutków tej geopolityki kraje socjalizmu realnego w różny sposób przeciwstawiały się jej do końca

¹ Pojęcie cywilizacji opisuje metodę tworzenia ludzkiej kultury.

lat osiemdziesiątych. Dopiero przyjęcie przez M. Gorbaczowa zapewnień R. Reagana, że otwarcie się na Zachód nie zostanie wykorzystane do rozszerzania się NATO i budowania stosunków nekolonialnych stało się podstawą zwycięstwa USA w tzw. zimnej wojnie i otwarcia się Europy Wschodniej i Centralnej na wpływy Zachodu². Była to polityczna kapitulacja ZSRR i jego satelickich państw wraz z ich militarną siłą — Układem Warszawskim.

Ta polityczna kapitulacja ZSRR³ stworzyła dla Polski i Białorusi nowe warunki geopolityczne. Na mapie świata miejsce państwa-przywódcy socjalistycznego zajęły USA wraz z podporządkowanymi sobie kapitalistycznymi państwami Zachodniej Europy. Zmiana lidera otworzyła zarazem bramy piekła! Wszak w socjalizmie, choć „wybrakowanym”, więcej urzeczywistnianym formalno-teoretycznie niż praktycznie, to jednakże człowiek, jednostka ludzka, dziecko, rodzina, praca, mieszkanie, szkoła były wartościami najwyższymi. I chociaż było to „socjalizm wojenny”⁴, to jednak każda jednostka ludzka otrzymywała wsparcie. Tymczasem w piekle kapitalistycznym jedyną wartością jest bóg Mammona i jego znak: dolar, euro. A co z człowiekiem? A nic! Jeśli nie ma pracy, to może umrzeć na ulicy pod mostem, albo w ogródkach działkowych, co jest znakiem także społeczeństw Zachodu (zob. fawele⁵, gdzie dominuje zawołanie: „żyj szybko, umieraj za młodu” — takie hasło życiowe przygotowano dla *homoamericanusów*; Ghetto we wschodniej części Los Angeles). A pracę dostanie się tylko wtedy, kiedy poszukujący jej udowodni kapitaliście, że jest tańszy i wydajniejszy od robota.

W Polsce własność państwową, społeczną zastąpiono własnością prywatną⁶. W praktyce zaczęto prywatyzować wszystko, co się dało. Do 1989 roku środki produkcji były własnością każdego obywatela, który oddał je świadomie lub na drodze przymusu, państwu w użytkowanie. W efekcie od 1945 roku korzystał z nich naród, co widać w postaci: odbudowy Polski ze zniszczeń II wojny światowej, powstania przemysłu, rozwoju rolnictwa, szkolnictwa, nauki i kultury.

² Ciekawe jest to, że rozmowy Gorbaczow — Regan nie zakończyły się żadnym traktatem. Na ten fakt powołują się politycy USA tłumacząc, iż nie łamią żadnych ustaleń. Zapominają oni o tym, że są stenogramy prowadzonych rozmów, w których jest to zanotowane.

³ Przyczyny upadku ZSRR są wciąż na nowo odkrywane. Ale już dzisiaj można jednakże stwierdzić, że istotną rolę odegrało zburzanie elit tego państwa, wpływy na nie piątej kolumny oraz wiele niedostatków w systemie zarządzania, organizacji i ekonomicznej efektywności zarówno ZSRR, jak i państw z nim współpracujących w ramach tzw. RWPG (Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej). Ta ostatnia instytucja międzynarodowa była nieudanym wariantem EWG (Europejskiej Współpracy Gospodarczej), a nie socjalistycznym, a więc odmiennym od kapitalistycznego sposobem tworzenia produktów narodowych. W RWPG siła polityki i jej militarnego uzasadnienia zastępowała pieniądź-dolar, z czasem euro będące siłą jednoczącą EWG (zob. Dec red., 2011; Jach red., 2011; Smoleń, Lubina red., 2011; Karpiński, 2013).

⁴ „Socjalizmem wojennym” nazywam wszystkie dotychczasowe próby urzeczywistniania zasad socjalizmu. Miały one charakter „wojenny”, albowiem były wdrażane w warunkach zbrojnej, ideologicznej, kulturowej, ekonomiczno-sankcyjnej napaści burżuazji amerykańskiej Europy Zachodniej na państwa budujące socjalizm. Państwa te broniły się i to z powodzeniem, o czym świadczą fakty historyczne. Decyzje polityczne o poddaniu socjalizmu podjęte przez przywódców były w istocie kapitulacją, wsparciem mitem walenrodzizmu.

⁵ Fawela — nazwa kwiatu *favela* rosnącego na wzgórzach Rio de Janeiro, gdzie powstały pierwsze tzw. bieda-budynki z tanich materiałów-odpadów.

⁶ Zob. art. 20 Konstytucji RP z 1997 r.

Ale jednocześnie wraz z utożsamieniem dobra wspólnego⁷ z dobrem państwowym, państwu podporządkowano (a nie przyporządkowano⁸) wysiłki, aktywność konkretnych jednostek ludzkich. W praktyce, każdy mógł uczestniczyć tylko o tyle w tworzeniu dobra wspólnego, o ile mu władza pozwalała. Ze stosunku społecznego władza — obywatel usunięto obywatela. Władza pozostała w stosunku sama ze sobą, stając się właścicielem instytucji państwa. Urząd zamieniono na prywatne przedsięwzięcie gospodarcze. Proces ten w Polsce zauważalny jest szczególnie od 1968 roku.

Ostatecznie, ulegając zburzeniu, władza ta sprzeniewierzyła się przywłaszczając sobie majątek narodowy. To, co od 1945 roku wypracował naród, elita przejęła jako swoją własność. Po 1989 roku środki te w sposób neokolonialny podporządkowano elitom zachodnioeuropejskim. Elity polskie zaczęły pełnić funkcje kompradorskie. Efekt: polska jest neokolonialnie „przyłączona” do kapitalistycznej gospodarki zachodnioeuropejskiej, głównie niemieckiej i amerykańskiej (Kowalik, 2009; Kowalik, 2012).

W ten oto sposób treści dobra wspólnego zostały zastąpione ideą dobra elit polską rządzących. Mogło to zaistnieć dzięki zastąpieniu kategorii **przyporządkowania** (zob. przyp. nr 8), którą w życiu społecznym reprezentuje koniunkcja „i”, pojęciem **podporządkowania**; tę, którą tworzy alternatywa „albo... albo”, „albo my... albo wy”. Z niej wynika, że tylko jeden człon może być prawdziwy; że prawdą jest tylko elita, administracja, „reszta jest zerem”.

Podsumowując widzimy, że dobro wspólne zostało zastąpione dobrem elit. Mogło to zaistnieć dzięki: 1. uznaniu nadrzędności czynności, działalności nad ich celem; ruch jest wszystkim, cel jest niczym — tłumaczą lewicowi konformiści — uczniowie E. Bernsteina (1850–1932). Tymczasem, już Arystoteles uczył, że nie dom jest dla cegieł, lecz odwrotnie: cegły dla domu. Jest więc ruch ku czemuś. W socjalizmie był to ruch waloryzujący człowieka, jednostki ludzkie. W kapitalizmie jest to ruch ku tworzeniu rzeczy-towarów. W ten sposób człowiek stał się rzeczą; 2. w kapitalizmie w prezentacji myśli nie uznaje się jedności istoty i jej przejawu. Jedność tę zastępuje przejaw. Przedmiotem rozważań czyni się ideologicznie dobraną stronę rzeczywistości; 3. świata rzeczy ograniczone do przejawu pozornie pozostają względem siebie w stosunku alternatywy i podporządkowującej hierarchii: wybrany człon podporządkowuje sobie pozostałe stosując odpowiednią siłę, przemoc; 4. negowana jest metoda wznoszenia się od konkretnego do abstrakcji i od niej do konkretnego, co umożliwia zastępowanie interesu

⁷Dobro wspólne — <łac. *bonum commune*> jest zatem wartością obejmującą doskonałość wielu osób, którą osiągają one we wzajemnym współżyciu i współdziałaniu, jednocząc cele jednostkowe z celami ogólnospołecznymi poprzez korzystanie z urzędów, instytucji społecznych, państwa, władz lokalnych, edukacji i dóbr kultury. Dobro wspólne jest nadrzędne bo motywujące udział jednostek ludzkich w życiu społecznym. Dla niego tworzy się społeczeństwo, całość, w której każda jednostka ludzka może pomnażać zaspokajanie swoich potrzeb i odczuwa tę możliwość w postaci doskonalącego się jej życia.

⁸E. Kant (1957, s. 178–179) pisze, iż żeby się upewnić co do zgodności kategorii wspólnoty z odpowiadającą jej w zestawieniu funkcji logicznych formą sądu rozłącznego „(...) trzeba zauważyć, że we wszystkich sądach rozłącznych dziedzina (...) jest przedstawiona jako całość podzielona na części (na pojęcia podrzędne), a ponieważ jedna z nich nie może być zwarta w drugiej, więc są one pomyślane jako sobie **przyporządkowane, a nie podporządkowane**. Przeto określają się one nie jednostronnie jak w szeregu, lecz wzajemnie jak w agregacie (jeżeli przyjmujemy jeden człon podziału, to wykluczamy wszystkie pozostałe i odwrotnie)”.

społecznego interesem jednostkowym, prywatnym; 5. nieustannie nie uwzględnia się alienacji⁹ jako nieodłącznego sposobu funkcjonowania każdego elementu bycia bytu społecznego. W konkretnym życiu zauważamy to w postaci potężniejszej biurokracji, która po rozbiciu jedności celu i ruchu, uznaje, że cel jest niczym, ruch jest wszystkim. Tenże konformizm zamienia istniejące w Konstytucji RP z 1997 roku dobro wspólne na dobro samo kreującej się klasy burżuazyjnej. Dla niej dobrem wspólnym jest to dobro, które jest jej dobrem.

Białoruś po krótkim otwarciu się na USA, ich geopolityczny powiew, przyjęła znamienny dla siebie wariant rozwojowy. Myślę, że Kantowska kategoria **przyporządkowanie** jest jego podstawą. Zarówno własność państwowa, spółdzielcza i prywatna są równoważnościowe w systemie zorganizowania, ale ostatecznie wszystkie one mają służyć dobru wspólnemu społeczeństwa.

Dlatego w stosunkach polsko-białoruskich na najwyższym szczeblu dominuje treść „nacisku” i „obrony”. Tymczasem autorytaryzm A. Łukaszenki próbuje odnajdywać jedność dla wskazanych własności i czyni to z powodzeniem dla dobra wspólnego¹⁰.

Ten stan rzeczy możemy pominąć. Nie powinniśmy stawać po żadnej ze stron. Problemy politologiczne, historyczne warto pozostawić historykom.

⁹ Alienacja — <łac. *alius* = inny, obcy; *alienatio* = wyobcowanie>. Określenie procesu, w którym człowiek tworzy „coś”, następnie ów wytwór usamodzielniając się, wyobcowuje się podporządkowując sobie swego wytwórcę. Jaskrawym przykładem są tu produkty pracy, które wymykają się spod rozumnej kontroli ich wytwórców i panując nad nimi, stają się wrogą wobec nich siłą (np. ekonomiczny przymus pracy; dopasowywanie jednostek ludzkich do „ram” życia społecznego, tzw. procedur). Procesowi temu podlegają zarówno przedmioty materialne, rzeczy wytworzone przez człowieka, jak i rezultaty jego wysiłku duchowego, czyli system pojęć, wartości, systemy ideologiczne. Alienację religijną opisał L. Feuerbach (1804–1872) (1959; 1961). Zaś problemy alienacji ekonomicznej najpełniej jak dotąd rozwinął K. Marks (1818–1883) (1968). Zob. A.J. Karpiński (2017).

¹⁰ Jako dowód może świadczyć wzrost dochodu narodowego brutto w latach 1990–2016 na tle innych państw w mld \$:

Kraje	1990	2000	2010	2016
Rosja	568	251,9	1476,3	1212,4
Polska	63,6	171,2	462,2	453,7
Ukraina	92,5	30,3	136,0	92,3
Białoruś	19,6	10,8	56,1	45,1 w innym miejscu podaje się 163,6; PKB w 2016 r. na głowę — 4989,25 \$
Litwa	10,3	11,3	36,4	41,1
Łotwa	9,8	7,9	24,1	27,5

Zob. www.ivanstat.com/pl/gni/by.html; data dostępu 02.06.2018 r.

Białoruś — 9 507 mln mieszkańców (2016). Pierwsze wzmianki o ziemiach Białej Rusi pojawiły się już w średniowieczu. Jan z Czarnkowa (1320–1387) określił tym mianem Księstwo Połockie. W Rzeczpospolitej w XVI wieku tą nazwą określano ziemię utracone na rzecz Moskwy w wojnie 1558–1570. W 1999 roku na Białorusi żyło 395 tys. Polaków.

Czym zatem powinniśmy się zajmować organizując współpracę na szczeblu polskiej i białoruskiej uczelni?

Tematów jest wiele. Ich bogaty rejestr znajdujemy m.in. w programie Wschodniego Kongresu Gospodarczego w Białymstoku zorganizowanego w dniach 27–28 września 2017 roku. Wymieniono w nim dużo problemów. Oto niektóre z nich:

1. Przyszłość branży rolno-spożywczej w Polsce Wschodniej i Białorusi. Wpływ współpracy transgranicznej na rozwój Polski i Białorusi. Rozwój branży. Rolno-spożywcze specjalizacje regionu Polski Wschodniej i Białorusi. Silne przetwórstwo stymuluje rozwój rolnictwa. Między tradycją a innowacją — pojęcie innowacyjnej żywności. Grupy producentów owoców i warzyw.
2. Innowacje w strategiach Polski, Polski Wschodniej i Białorusi. Dla jednej i drugiej strony ważne stało się pytanie: Czy dogonimy świat? W odpowiedzi powinny znaleźć się takie hasła, jak: przedsiębiorczość, współpraca gospodarcza, otoczenie biznesu. Fundusze europejskie i finansowanie inwestycji.
3. Samorząd terytorialny na Białorusi i w Polsce. Dialog społeczny w Polsce Wschodniej. Eksport i inwestycje zagraniczne. Skuteczne dostosowanie się do wymagań współczesnego klienta. Finansowanie rozwoju firm prywatnych i rodzinnych. Polska i Białoruska żywność — konsolidacja i ekspansja.
4. Rola inwestycji prywatnych i infrastrukturalnych w rozwoju wschodnich regionów. Nieodkryty potencjał małych miast. Jakość życia ma znaczenie.
5. Inwestycje w infrastrukturę i naukę w ochronie zdrowia. Kadry, gospodarka, migracje. Rynek pracy na Białorusi i w Polsce Wschodniej. Klastry¹¹ i ich rola w rozwoju gospodarki. Zrównoważony rozwój. Środowisko i technologie. Edukacja i szkolnictwo wyższe. Kobiety w gospodarce makroregionu.
6. Regionalne strategie innowacji. Branże dominujące i przewagi konkurencyjne — jak je wspierać i wzmacniać? Krajowe inteligentne specjalizacje w rozwoju regionów. Rola kapitału społecznego.
7. Skuteczne dostosowanie się do wymagań współczesnego klienta. Galerie, sklepy w centrum. Badania na temat jakości handlu. Jak firmy rozpoznają potrzeby klientów? Czy naprawdę „cena rządzi”? Ryzyko wojen cenowych i ich potencjalne skutki. Konsument czy organizacja — gdzie są źródła presji cenowej? Klient w poszukiwaniu jakości. Nowe kanały i praktyki sprzedaży internetowej zawsze najtańszej. Cyfrowe kanały dystrybucji motorem wzrostu i konkurencją dla handlu tradycyjnego. Lokalność, żywność naturalna i ekologiczna. Łączenie konceptu

¹¹ Klaster — pojęcie muzyczne — wielodźwięk zbudowany z dźwięków znajdujących się blisko siebie w skali muzycznej, zagranych równocześnie lub rozłożonych w czasie, nawarstwiających się. Stosowany we współczesnej muzyce instrumentalnej. Klaster (ang. *industrial cluster, business cluster*) — skoncentrowana przestrzennie (geograficznie) grupa przedsiębiorstw pochodzących z tego samego lub pokrewnych sektorów, a także instytucji i organizacji, powiązanych ze sobą siecią pionowych i poziomych zależności, konkurujących i współpracujących ze sobą. Za prekursora koncepcji klastra uznaje się brytyjskiego ekonomistę Alfreda Marshalla (1842–1924), który analizując skłonność firm z sektorów produkcyjnych w Anglii do lokowania się w dystryktach przemysłowych w pobliżu konkurentów, dostawców i klientów stworzył pojęcie tzw. zewnętrznych korzyści skali (ang. *externaleconomies of scale*). Wynikały one z powstania na danym obszarze grupy wyspecjalizowanych dostawców i odbiorców, rozwoju lokalnego rynku pracy oraz przepływu wiedzy między przedsiębiorstwami.

- handlowego i kulinarnego. Polskie i białoruskie marki na półkach. Kooperacja dostawców i dystrybucji.
8. Firmy rodzinne w polskiej gospodarce i w tradycyjnym modelu społecznym Polski Wschodniej. Wzrost to wyzwanie, czyli problemy średnich firm o rodzinnym rodowodzie. Różnice pokoleniowe w stylu zarządzania. Rewolucja czy ewolucja — młodzi za sterami firmy. Kłopoty z sukcesją, jej aspekty prawne i społeczne.
 9. Budownictwo mieszkaniowe w Polsce. Wyzwania demograficzne. Mieszkanie Plus i rewitalizacja szansą dla młodych. Praktyka i realizacja: rola samorządu, rządu i deweloperów. Zróżnicowanie regionalne rynku mieszkaniowego. Uwarunkowania gospodarcze i społeczne.
 10. Wpływ współpracy transgranicznej na rozwój Polski Wschodniej. Priorytetowe cele: dostępność, bezpieczeństwo, kultura. Duże projekty infrastrukturalne, współpraca po obu stronach granicy Schengen. Gospodarcze efekty kontaktów transgranicznych w skali lokalnej i regionalnej. Przyszłość małego ruchu granicznego.
 11. Przedsiębiorczość, współpraca gospodarcza, otoczenie biznesu. Parki technologiczne, klastry i inne narzędzia kooperacji. Usługi dla biznesu. Współpraca biznesu i samorządu terytorialnego. Promocja gospodarcza, marketing regionu — misje, wystawy, targi, publikacje. Bariery dla rozwoju przedsiębiorczości.
 12. Narzędzie kompleksowego wsparcia dla tworzenia i rozwoju młodych firm w Polsce Wschodniej. *Mentoring, coaching*¹² i inne specjalistyczne usługi. Ekosystem przyjazny start-upom¹³ — rola samorządów, uczelni, samorządu gospodarczego. Profesor-biznesmen¹⁴.
 13. Teraz młodzi? Problemy z sukcesją. Aspekty prawne, biznesowe, finansowe i rodzinne. Możliwe scenariusze zmian własnościowych. Fundusz, giełda, inwestor branżowy? Przekształcenia a relacje „właściciel-inwestor”. Warianty typowe i alternatywne. Wsparcie doradców i instytucji finansowych w zmianach właścicielskich.
 14. Rola inwestycji prywatnych i infrastrukturalnych w rozwoju. Dlaczego jest tak trudno, skoro miało być łatwo? Zmiana nastawienia wobec firm. W Polsce Wschodniej łatwiej czy trudniej o partnerstwo samorządu z biznesem? Dogonić Polskę A. Ryzyka, które warto podjąć. Źródła finansowania inwestycji.
 15. Fundusze europejskie i finansowanie inwestycji. Skuteczne inwestowanie w przedsiębiorczość i kreatywność. Projekty infrastrukturalne. Co po roku 2020? Eksport i inwestycje zagraniczne. Skuteczność istniejących narzędzi promocji i wsparcia eksportu w nowym zintegrowanym modelu. Polska ekspansja zagraniczna — ryzyko, obawy, poszukiwania nowych dróg. Priorytetowe kierunki ekspansji — według administracji i biznesu. Rynek chiński — nowe uwarunkowania i możliwości. Jakość i dystrybucja, rola logistyki i transportu.

¹² *Coaching* — <ang. *coaching* = korepetycje, trenowanie>. Inter aktywny proces rozwoju poprzez metody związane z psychologią, realizowaniem procesu decyzyjnego dla zaspokojenia potrzeb, który pomaga pojedynczym osobom lub organizacjom w przyspieszeniu tempa rozwoju i polepszeniu efektów działania, osiągania celu.

¹³ Nowo powstałe przedsiębiorstwo, a także organizacja poszukująca dla siebie modelu biznesowego.

¹⁴ Nazwa „profesor-biznesmen” jest kreacją nowej rzeczywistości poprzez nauczanie uniwersyteckie i jednocześnie wykorzystywanie treści tego nauczania w praktyce gospodarczej. Obejmuje ona wszystkie możliwe specjalności, np. filozof prowadzący zakład terapii światopoglądowo-psychiatrycznej.

16. Jakość życia w mniejszych miastach: zieleń, rekreacja i co jeszcze? Rola samorządu w realizacji polityki prorodzinnej. Dziedzictwo sposobem na promocję — szlaki historyczne, kulturalne, kulinarne. Finansowanie inwestycji w jakość życia.
17. Kierunki rozwoju systemu ochrony zdrowia w Polsce. Nowe zasady finansowania świadczeń opieki zdrowotnej ze środków publicznych — budżet, ryczałt, postępowania konkursowe — przegląd opinii. System podstawowego szpitalnego zabezpieczenia świadczeń opieki zdrowotnej. Mapy potrzeb zdrowotnych — jakie scenariusze dla regionu? Podstawowa opieka zdrowotna, świadczenia ambulatoryjne i lecznictwo szpitalne — w jaki sposób skutecznie koordynować opiekę nad pacjentem?
18. Transport, infrastruktura, handel. Polska Wschodnia na skrzyżowaniu transkontynentalnych szlaków (Via Carpatia, Via Baltica, Nowy Jedwabny Szlak). Kluczowe inwestycje w infrastrukturze transportowej makroregionu (drogi i szlaki kolejowe). Plany, realizacja, finansowanie. Centra logistyczne w Polsce Wschodniej a międzynarodowa wymiana handlowa. Nowoczesne zaplecze logistyki. Pożądane projekty. Nowe przestrzenie magazynowe.
19. Bezpieczeństwo energetyczne? Inwestycje a potrzeby. Sytuacja w energetyce na terenach nieurbanizowanych. Źródła odnawialne, energetyka rozproszona, klastry energii. Energetyka obywatelska i jej wpływ na jakość dostaw energii.
20. Innowacje, badania i rozwój. Jak najlepiej finansować innowacje? System dotacji i jego biurokratyzowany charakter, zmienność i nieprzewidywalność działalności innowacyjnej. Współpraca korporacji ze start-upami. Wymierne korzyści dla obu stron? Akceleracja¹⁵ — jak to się robi? Wsparcie dla innowacji na różnych etapach rozwoju firmy — jak wybrać najlepsze formy?
21. Prosument¹⁶ jako klient kompleksowy. Jego potrzeby a oferta energetyki. Usługi zarządzania popytem. Magazynowanie energii i elektromobilność. Zmiany na rynku ciepła. Energetyczne wykorzystanie odpadów. Klastry energetyczne: lokalna moc i lokalne potrzeby. Tańsza energia.
22. Kadry, gospodarka, migracje. Rynek pracy. Problemy demograficzne a aspiracje. Miejsca pracy kreowane przez innowacyjną gospodarkę. Zapotrzebowanie na siłę roboczą a migracje. Jak utrzymać pracowników? Kształcenie zawodowe. Zawody przyszłości. Pracownik ze Wschodu.
23. Zrównoważony rozwój. Środowisko i technologie. Mechanizm kwalifikowania obszarów chronionych. Projekty na obszarach chronionych a stopień ich ochrony. Wspólne interesy i sprzeczności. Technologie przyjazne naturze — inwestycje w zgodzie z prawem i środowiskiem. Gospodarka o obiegu zamkniętym. Nie tak odległa przyszłość.
24. Kobiety w gospodarce makroregionu. Kobiety na stanowiskach kierowniczych. Przyczyny nierówności pomiędzy kobietami a mężczyznami na drodze awansu. Bezrobocie kobiet. Cechy zjawiska, jego przyczyny, aktywizacja zawodowa.

¹⁵ Akceleracja — <łac. *aceleratio* = przyspieszenie>. Międzypokoleniowe przyspieszanie rozwoju.

¹⁶ Prosument — zbitka wyrazów „producent” lub „profesjonalista” i „konsument”. Konsument zaangażowany we współtworzenie i promowanie produktu ulubionej marki z jednoczesną produkcją i konsumpcją dóbr i usług.

25. Piękny Wschód — turystyka i sport szansą regionu. Polska Wschodnia — idealne miejsce na aktywny wypoczynek. Jak wykorzystać potencjał regionu. Promocja poprzez eventy¹⁷ sportowe o wymiarze krajowym i międzynarodowym. Turystyka biznesowa jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej regionów. Turystyka jako motor współpracy transgranicznej — potencjał, szanse i zagrożenia.
26. Kłastory i ich rola w rozwoju gospodarki. Kłastory jako kwintesencja przedsiębiorczości i innowacyjności. Podsumowanie doświadczeń. Dobre praktyki. Przyszłość. Polityka klastrowa w deklaracjach rządów na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Rola samorządów i unijnej pomocy. Cele dla Krajowych Kłastrów Kluczowych (KKK). Czy rzeczywiście realnie pomagają w międzynarodowej rywalizacji? Warunki do rozwoju kłastrów w Polsce Wschodniej. Specjalizacje?
27. Edukacja i szkolnictwo wyższe. Współpraca przedsiębiorców z uczelniami i szkołami. Realizacja prac badawczo-rozwojowych. Reforma Gowina, czyli Prawo 2.0 w Szkolnictwie Wyższym. Programy transgraniczne i międzynarodowe. Rozwój szkolnictwa zawodowego i specjalistycznego.

Ze swojej strony proponowałbym dwa tematy badawcze. Pierwszym z nich jest problem pracy¹⁸. A szczególnie warunki chcenia pracy (*elzenbergizm*) jako swego rodzaju radzenia sobie jednostki ludzkiej z sobą samym, ze swoim wolnym czasem

¹⁷ *Event* — <ang.> wydarzenie, zdarzenie, spotkanie, okazja, wyścigi, zwody.

¹⁸ Praca — <gr. *ἐργον* [ergon], *ἐργασία* [ergasia], *πόνος* [ponos]; łac. *labor*, *opera*, *opus*, *negotium* = praca, trud, znoj, mozół, wysiłek, staranie, przedsięwzięcie, wynik, wytwór, zmaganie się, trud, trudne doświadczenie>. Działalność człowieka przekształcająca otaczającą go rzeczywistość i jego samego w celu zaspokojenia jego potrzeb. Cel jest tu wyobrażonym stanem rzeczy. Praca jest systemem czynności, czyli wysiłków duchowych, intelektualnych, fizycznych, w których są etapy: 1. formułowania celu; 2. przebiegu wysiłku (wdrażanie, urzeczywistnianie przyjętego celu); 3. pozyskiwania efekt pracy — przedmiotu materialnego, duchowego, wraz z „częsteczkami jednostkowej duchowości”.

Potocznie przez pracę rozumie się wysiłek fizyczny. Jeżeli jest spełniany przy maszynach, to jest uznawany za bardziej ludzki itd. Dlatego pracę fizyczną traktuje się jako zło, konieczność, którą chciałoby się wyeliminować. Zamiana pracy fizycznej na umysłową jest awansem społecznym. To legło podstaw przyjęcia w wychowaniu, że praca jest wartością. Może nią być wtedy, gdy będzie formą samorealizacji, kiedy poprzez nią mogą być wdrażane wartości. Winno się zmierzać w kierunku odnajdywania twórczej przyjemności w spełnianiu pracy. Oczywiście jest to możliwe o tyle, o ile warunki zewnętrzne są sprzyjające. Ich brak nie zwalnia nas jednak ze wskazanego wyżej obowiązku.

Rozumienie pracy, umiejętność jej spełniania, stawianie właściwych celów, posiadanie woli wymuszającej zachowanie się zgodne z przyjętymi celami, jest m.in. celem wychowania. Człowiek jest istotą społeczną, a zatem cele pracy muszą wypływać z wartości formalno-logicznych, przekładanych na formalno-symboliczne. Tym z kolei nadaje znaczenie, czyli je urzeczywistnia tworząc wartości teoretyczno-przedmiotowe. Praca jest subiektywizacją otoczenia i obiektywizacją się podmiotu. Są to dwie strony procesu.

W formułowaniu celów pracy jest wiele przykładów, w których cele wypływały z antywartości. Nie jest tedy celem pracy i samą pracą stosowanie tortur względem Innego, aby go uczynić sobie posłusznym. Nie jest nią także przywłaszczenie sobie efektów pracy drugiego. Cel pracy jest społeczny; winien więc być „zyskiem” dla społeczeństwa i jednostki ją wykonującej. Jeżeli jednym pracą przynosi „zysk”, drugim zaś „stratę”, to cel pracy jest antywartością. Jej treść ujawnia się w **siedmiu grzechach głównych**, które „(...) wyróżniło doświadczenie chrześcijańskie za św. Janem Kasjanem i św. Grzegorzem Wielkim. Nazywa się je »głównymi«, ponieważ powodują inne grzechy i inne wady. Są nimi: **pycha, chciwość, zazdrość, gniew, nieczystość, łakomstwo, lenistwo lub znużenie duchowe**. Tradycja katechetyczna przypomina również że istnieją »grzechy, które wolają o pomstę do nieba«. Wolają więc do nieba: **krew Abła, grzech Sodomitów, narzekanie uciemiężonego ludu w Egipcie, skarga**

cudzoziemca, wdowy i sieroty, niesprawiedliwość względem najemnika” (*Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1994, s. 434–435).

Cele pracy winny wynikać z wartości, a wśród nich z najwyższej: **człowieka** stojącego się osobistością biologiczno-duchową (A. Mickiewicz), wzrastającego w swojej idei człowieczeńkości. Idea człowieka jako wartość najwyższa wymaga podporządkowania celów pracy **idei zachowania gatunku** (zasada **antropiczna**). Kolejne wartości — **cele pracy**, stanowiąca hierarchię: **równość i sprawiedliwość** w jedności współlistniająca z **wolnością i odpowiedzialnością**. **Sprawiedliwość** dotyczy też stosunków między **narodami**. Współczesnym wyzwaniem jest **zniesienie eksploatacji neokolonialnej** stosowanej przez „bogaty” wobec „biednych”; **wspólnotowość** jednostek ludzkich ujawniająca się w jedności wymiarów: **a) horyzontalnego**, czyli treści przeszłości, teraźniejszości i przyszłości; **b) wertykalnego**, czyli nieskończonego odkrywania treści stosunków: Ja — Ty, My — Wy, Ja — My — Wy — Inni; **c) pola współlistnienia**, czyli spełniania wertykalnej treści wartości w rodzinie, gminie, narodzie, państwie, ludzkości; w jedności uniwersalnej i narodowej działalności ludzkiej; **d) „tamtej strony”** i jej przełożenie na wartości „tej strony”. W myśleniu o **narodzie** nie może być kwalifikacji: lepszy — gorszy naród, wyżej — niżej rozwinięty itp. oraz naród, „społeczeństwo przypadkowe”. Takie rozróżnianie jest rasizmem i faszyzmem; **samorządna twórczość**; **emancypacja ogólna**, zawierająca w sobie **emancypacje częściowe: ekonomiczne, społeczne, polityczne i duchowe**. Wartościami są ponadto: **znaki symbole narodowe i tradycje, dziecko, nauczyciel, edukacja, patriotyzm, język polski, nadzieja, poczucie misji** (praca — spełnianiem misji), **własność: indywidualna, prywatna, spółdzielcza, państwowa** — jako wartości równorzędne i służebną wobec innych wartości; **rodzina i odpowiedzialność rodzicielska; rodzice i szacunek wobec nich; wychowawca i starszy; szacunek wobec najlepszych (arystokratów)**.

Drugim elementem pracy jest jej przebieg. Warunkuje go: poziom rozwoju techniki, jakość stosunków społecznych, a w nich typ własności środków produkcji. Pierwszy z nich ulega przekształceniom. Od prostego narzędzia, z przeszłości do produkcji narzędzia — samodzielnego wytwórcy — robota. Ów „**przyrodniczy agent produkcyjny**” (K. Marks) zastępuje człowieka. Coraz więcej jest „fabryk bez proletariuszy, robotników”. Dlatego niektórzy ograniczając rozumienie pracy do czynności zaspokajającej potrzeby życia, głoszą niesłuszne **idee „końca pracy”** (J. Rifkin). Tymczasem praca jest działaniem, aktywnością pozytywną, twórczą wobec rzeczywistości. **Świat jest światem człowieka**. A zatem każda działalność, w tym praca jest aktem samospełnienia się. W przeszłości praca była złem koniecznym z uwagi na niski poziom techniki). Współcześnie ta praca znika. Jej miejsce zajmuje czas wolny. Ale nie jest to czas „nicnierobienia”. W czasie tym wykonuje się także pracę, tyle że jej celami nie są „biologiczne potrzeby życia”, lecz pozytywna aktywność, w którym jednostka ludzka samorealizuje się.

To wymaga jednak zmian w stosunków społecznych, a w nich praw własności. Społeczną potrzebę tych zmian wyraża np. rozwijana w USA „**ukryta płaca**” za pracę społeczną, polegająca na rozszerzaniu ulg podatkowych i innych dla tzw. wolontariatu — rozwijającego się trzeciego sektora. Jest to możliwe, gdyż praca „**przyrodniczych agentów produkcji**” jest w stanie zaspokoić biologiczne potrzeby ludzkości — tzw. potrzeby życia. Z tego punktu widzenia reorganizacji wymagają instytucje redystrybucji dóbr, włącznie z państwem.

Wreszcie **trzeci element pracy, jej efekt**, musi najpierw zaspokajać biologiczne potrzeby człowieka, a dopiero później jego potrzeby wyższe. Jest to wymóg natury — **primum vivere, deinde philosophari**. W tej przestrzeni gromadzą się postulaty pod adresem współczesnego społeczeństwa. Doświadczenie obecne jest tworzeniem „niezaspokojonego konsumenta” — na poziomie jego potrzeb biologicznych. Nie człowiek potrzebuje efektu pracy, lecz odwrotnie: producent wytwarza potrzeby u konsumenta, zmuszając go w ten sposób do konsumowania tego, co on produkujący wytwarza. W ten sposób produkcji panują nad pragnieniami, nad konsumowaniem dla samego konsumowania. Idea „**niezaspokojonego konsumenta**”, **homo rapax**, staje się podmiotem stosunków społecznych w ogóle. Nie tylko jest siłą napędową rywalizacji w produkcji, nowatorstwie, ale także narzędziem uwodzenia ideologicznego, politycznego, szerzej, kulturowego. Za cenę „posiadania” konformizm, hipokryzja narzuca określone treści edukacyjne. Tworzy się środowisko kształtujące dogodną dla siebie duchowość jednostek ludzkich, zamykając ich w okowach mitu zadowolenia z posiadania tego, czego, w rzeczywistości, nigdy do końca posiadać się nie będzie; np. dobre jedzenie dzisiaj zastępowane jest przez jeszcze lepsze jedzenie jutro, a pojutrze... itd., w nieskończoność.

w warunkach dokonujących się rewolucji naukowo-technicznych¹⁹. Sądzę, że praca jako wartość powinna wywoływać w jednostce ludzkiej dodatnie reakcje; po drugie, praca będąc wartością ma konstruować pewne kwestie powinnościowe. Praca więc ma stać się także moralnym elementem bycia w idei człowieczeństwa²⁰; w ten sposób, po trzecie, praca staje się nadrzędna wobec pojęć dobra, dobra najwyższego, dobra wspólnego i piękna. Dobro, dobro najwyższe, dobro wspólne i piękno są jej odmianami (Zubelewicz, 1990). Można powiedzieć, że praca może być pogłębianiem w ujęciu synchronicznym i powiększaniem pola współistnienia ludzkiego w diachronicznym ujmowanym czytaniu „tamtej strony” i jej rekonstrukcji na „tej stronie”.

Rozwiązywanie przedstawionych kwestii powinno stać się podstawą konkretyzacji drugiego problemu, a mianowicie: potrzeba reorganizowania systemów edukacji, w takim kierunku, aby przewidziane w nich systemy pozwalały wychowankom przechodzić od wychowania do samowychowania, od zatrudnienia klasycznego do samo zatrudniania, samo pogłębiania i samo powiększania swojej osobowości współistniejącej z Innymi w w-dzieło-wstępowaniu.

Effekt pracy coraz częściej ujawnia swą drugą, negatywną stronę, w sferze politycznej i ideologicznej. Coraz więcej jest narzędziem stającego się społeczeństwa orwellowskiego. „**Niezaspokojony konsument**” jest doktrynerem, człowiekiem, który skazuje prawdę na bezpłodność, gdyż uwalnia siebie od pracy nad nią. Czyni to, gdyż jest dumny z prawdy konsumowania. Powiada: „nie ma po co się uczyć, pracować nad swoim duchem. Zdobyłem przecież wszystko” (A. Mickiewicz). Ten stan alienacji musi być zniesiony.

Tymczasem praca rozumiana w całości, w jedności wyróżnionych elementów: cel, przebieg pracy i efekt, wzbogaca człowieka nie tylko w sferze biologicznej. W niej odnajduje się nieustanne bogacenie poznawcze, moralne, emocjonalne i społeczne. Z tego punktu widzenia wychowanie człowieka nie może być tylko przygotowywaniem go do zawodu. Umiejętność wykonywania jednej czynności jest cechą człowieka jednowymiarowego, takiego, którego coraz więcej zastępuje **przyrodniczy agent pracy produkcyjnej**. Wychowanie do pracy jest tworzeniem człowieka wszechstronnego, coś na wzór dawnego człowieka renesansu, z tym, że na innym poziomie historycznym.

¹⁹ **Rewolucje naukowo-techniczne** — zaistniałe w XX i trwające w XXI wieku przemiany życia społecznego powodowane przez bezpośrednie zastosowanie nauki w pracy produkcyjnej, tj. w wielkiej ilości i jakościowo odmienne zmiany powodowane wynalezieniem, odkryciem nowych rzeczywistości (np. Internet), narzędzi, sposobów wymiany i organizacji w życiu społecznym, odmiennych od istniejących dotąd sposobów myślenia, wartości i metod tworzenia kultury. **Nowość, osobliwość wynalazków, odkryć**, tzw. **kainotyzm teoretyczny** (gr. *καινοτης* [kainotes] = nowość osobliwość) jest teorią i praktyką istnienia i funkcjonowania tego, czego dotąd nie było odwiecznie pod słońcem, co powstaje tylko w ściśle określonym czasie i miejscu kosmosu przyrodniczego i społecznego, co zmienia rzeczowe warunki, miejsce, rolę i treść życia jednostek ludzkich w ich byciu społecznym. Aktualnie dokonują się trzy rewolucje: **1.** Nieustannie na nowo formułowana **mechanika kwantowa** wnika do **wnętrza atomu** ujawniając jego **tajemnice**. Dzieje się w naukach fizycznych i chemicznych. **2.** Coraz więcej nowych przestrzeni przedstawia **rewolucja molekularna**. Wnika ona w **tajemnicę życia**. Dzieje się to w biologii i chemii. **3.** Fizyka sprzężona z informatyką pozwala coraz wierniej **naśladować myślenie ludzkie**. Odsłania ono kolejną, trzecią tajemnicę — **tajemnicę myślenia**.

²⁰ Człowieczeństwo — pojęcie opisujące treści istotowe idei człowieka, jego dzielność etyczną i dobroć jako taką, konstytuowaną przez wartości tu prezentowane. W rekonstrukcji pojęcia człowieczeństwa nawiązuję do Symplicjusza anegdoty ilustrującej intencję Platona (427–347 r. p.n.e.), jaką wyraził on w dyskusji z Antystenesem (445–365 r. p.n.e.). Otóż Platon zapytywał Antystenesa: „Antystenesie, czy widzisz ideę konia?” Na co Antystenes rzekł: „»Mój Platonie, konia to ja widzę, ale idei konia (*hippotes* — jakby końskości) nie dostrzegam« — na co odrzekł Platon: »Bo ty masz tylko jedno oko, którym konia można widzieć, ale nie masz drugiego oka, którym się ogląda ideę konia«” (Symplicjusz, *In Aristotelis Categoriae commentarium*, (C. Kalbfleisch ed.), (w:) *Commentaria in Aristotelis Graeca*, t. 8, Berlin 1907, s. 66; cyt. za: Leśniak, 1968, s. 43; zob. Karpiński, 2017).

Bibliografia

- Dec, J. (red.). (2011). *Rozpad ZSRR i jego konsekwencje dla europy i świata* (cz. 3, Kontekst międzynarodowy). Kraków.
- Feuerbach, L. (1959). *O istocie chrześcijaństwa*. Warszawa: PWN.
- Feuerbach, L. (1961). *Wykłady o istocie religii*. Warszawa: PWN.
- Jach, A. (red.). (2011). *Rozpad ZSRR i jego konsekwencje dla europy i świata* (cz. 1, Federacja rosyjska). Kraków.
- Kant, E. (1957). *Krytyka czystego rozumu* (przeł. wstęp, przyp. R. Ingarden, t. 1). Warszawa: PWN.
- Karpiński, A.J. (2013). *Prywatna własność środków produkcji. Od ojcostwa do syna marnotrawnego* (wyd. 2 uzup.). Gdańsk: Wydawnictwo Gdańskiej Szkoły Wyższej.
- Karpiński, A.J. (2017). *Świat nazwany. Słownik pojęć filozoficzno-socjologicznych, wyrazów obcych i wyrażeń powszechnie stosowanych*. Gdańsk: Wydawnictwo GSW. Pobrane z: www.adamkarpinski.pl.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. (1994). Pallottinum.
- Kowalik, T. (2009). *WWW. Polska transformacja. Pl*. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza.
- Kowalik, T. (2012). *Patologia transformacji*. Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Leśniak, K. (1968). *Platon*. Warszawa: WP.
- Marks, K. (1968). *Kapitał. Krytyka ekonomii politycznej* (t. 1, Proces wytwarzania kapitału). W: K. Marks, F. Engels, *Dziela* (t. 23). Warszawa: KiW.
- Smoleń, M., Lubina, M. (red.). (2011). *Rozpad ZSRR i jego konsekwencje dla europy i świata* (cz. 2, Wspólnota Niepodległych Państw). Kraków.
- Zubelewicz, J. (1990). *Pojęcie wartości perfekcyjnej w aksjologii formalnej Henryka Elzenberga. Etyka, tom 25*, 87–101. Pobrane z: <https://etyka.uw.edu.pl/index.php/etyka/article/download/744/698>.

Polish-Belarusian relations. Socio-economic and academic aspects

Abstract

The article presents Polish and Belarusian attempts towards the establishment of new economic reality following the dissolution of the Soviet Union and the Polish political transformation. Rich resources were gathered from the Białystok Eastern Economic Congress on September 27–28, 2017. The article is related to the future of the food industry in Poland and Belarus, the impact of cross-border cooperation on the development of the two countries, and the development of the food industry branch. It also describes agricultural and food specialisations of Eastern Poland and Belarus. It is said that strong food processing industry stimulates the development of agriculture. The article indicates a need for innovation in Polish, East Polish, and Belarusian strategies. Both sides pose a question: will the areas catch up with the rest of the world? The answers are provided by entrepreneurship, economic cooperation, business environment.

Keywords: azimuths of the US foreign policy, proletarian leaders going bourgeoisie, dissolution of the Soviet Union, cooperation between Belarus and Poland, common good replacing goods of the elite.

